

Opinia na temat Strategii wilczej

Poniżej zamieszczamy pełny tekst opinii Prof. dr hab. Andrzej Bereszyńskiego z PROP na temat „Strategii ochrony i gospodarowania populacją wilka w województwie podkarpackim”.

Poniżej zamieszczamy pełny tekst opinii Prof. dr hab. Andrzej Bereszyńskiego, Przewodniczącego Komisji Ochrony Zwierząt i Ogródów Zoologicznych Państwowej Rady Ochrony Przyrody na temat „Strategii ochrony i gospodarowania populacją wilka w województwie podkarpackim”.

Ochrona przyrody jest zadaniem interdyscyplinarnym. Organizacyjne i merytoryczne wymagania w zakresie ochrony przyrody wzrastają na całym świecie, a na naszym kontynencie szczególnie wysokie standardy w tym względzie narzuca Unia Europejska. Wymagania te są realizowane dzięki konwencjom międzynarodowym i w coraz większy stopniu obowiązują również Polskę (Głowaciński 1996).

Polska leży na zachodnim skraju ciągłego kontynentalnego zasięgu wilka. Z punktu widzenia dziedzictwa przyrodniczego naszego kontynentu, na Polsce spoczywa szczególna odpowiedzialność za ochronę wilka *Canis lupus*, ponieważ jest on jednym z nielicznych krajów Europy, gdzie zachowały się żywotne populacje tego gatunku. Polska ze względu na swoje położenie geograficzne stanowi łącznik między obszarami leśnymi Europy Wschodniej – gdzie występują zwarte i liczne populacje tego drapieżnika, a kompleksami leśnymi Europy Zachodniej – gdzie są one od dawna wytępione. Polska jest więc ważnym ogniwem w procesie restytucji wilka na kontynencie europejskim (Jędrzejewski, Bereszyński 2004).

W działaniach na rzecz ochrony wilka w naszym kraju pomocne było umieszczenie go w Polskiej Czerwonej Księdze Zwierząt (red. Głowaciński 1992).

Pierwszym współczesnym aktem prawnym w Polsce obejmującym pełną ochroną wilka *Canis lupus* było rozporządzenie 2/92 Wojewody Poznańskiego z dnia 13 kwietnia 1992 roku w sprawie gatunkowej ochrony zwierząt wydane na podstawie art. 27 ust. 1, yst. 2 i ust. 6 ustawy z dnia 16 października 1991 roku o ochronie przyrody) Dz. U. Nr 114, poz. 492) oraz art. 53 ust. 1 ustawy z dnia 22 marca 1990 roku o terenowych organach rządowej administracji ogólnej (Dz. U. Nr 21, poz. 123): Uznaje się wilka *Canis lupus* za gatunek podlegający całkowitej ochronie na obszarze całego ówczesnego województwa poznańskiego (Bereszyński 1998). Był to pierwszy krok strategii do objęcia wilka ochroną gatunkową na obszarze całego kraju. Stanowisko, że wilk powinien zostać objęty całkowitą ochroną w Polsce wyrażał również Okarma (1992).

Kolejnym etapem strategii ochrony wilka w Polsce było opracowanie **ekspertyzy naukowej „Wilk, *Canis lupus* /L./**. W: „Zasady wykonywania czynnej ochrony gatunków zwierząt chronionych” wykonanej na zlecenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa, sfinansowanej przez Narodową Fundację Ochrony Środowiska (Bereszyński 1996).

Uwieńczeniem działań naukowców, przyrodników i organów państwowych odpowiedzialnych za ochronę zasobów przyrodniczych Polski, było objęcie wilka *Canis lupus* ochroną gatunkową w całym kraju na mocy rozporządzenia Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa (prof. dr hab. Jan Szyszko) z dnia 2 kwietnia 1998 roku.

W uzasadnieniu do rozporządzenia Ministra OŚZNiL stwierdza się, co następuje:

1. Wilk spełnia ważną rolę w utrzymaniu równowagi ekologicznej w środowisku przyrodniczym i jest naturalnym regulatorem liczebności i stanu zdrowotnego zwierzyny łownej.
2. Ujednolicony status ochronny wilka na terenie całej Polski będzie argumentem w całej populacji

europejskiej tego gatunku.

3. Objęcie wilka ochroną gatunkową wychodzi na przeciw opinii środowisk naukowych i ruchów ekologicznych krajowych i zagranicznych.

Objęcie wilka ochroną gatunkową na terenie całego kraju nie ogranicza uprawnień Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa do wydawania zezwoleń, zgodnie z art. 27 ust. 4 ustawy z dnia 16 października 1991 roku o ochronie przyrody (Dz. U. Nr 114, poz. 492 z późniejszymi zmianami), na eliminację wilków wyspecjalizowanych z zabijaniu zwierząt gospodarskich.

Wejście w życie rozporządzenia nie spowoduje skutków finansowych dla budżetu państwa.

Status prawny gatunku jest następujący:

Prawo krajowe

Ochrona gatunkowa w Polsce – ochrona ścisła, Ochrona strefowa – strefa ochrony okresowej 500 m od nory (1.04-15.07). Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 28 września 2004 r. w sprawie gatunków dziko występujących zwierząt objętych ochroną, Dz. U. Nr 220 poz. 2237. Rekompensata strat – za szkody w pogłowie zwierząt gospodarczych. Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody Dz. U. 04.92.880 z dnia 30 kwietnia 2004 r. rozdz. 10.

Prawo międzynarodowe

Konwencja Berneńska – załącznik II, Konwencja Waszyngtońska – załącznik II, Rozp. Rady (WE) 338/97-załącznik A, Dyrektywa Siedliskowa – załącznik II i IV.

Kategorie IUCN

Czerwona lista IUCN (1996) – LR/Ic (wg Wolf Specialist Group), Europa – gatunek wysokiego ryzyka, narażony na wyginięcie (Włochy) lub gatunek niższego ryzyka, bliski zagrożenia i zależny od ochrony (Hiszpania, Portugalia i Polska).

Polska czerwona lista – NT, Polska czerwona księga – NT, Lista dla Karpat – VU (w PL – VU).

Główne obszary występowania wilka w Polsce to Karpaty (od Bieszczadów aż po Beskid Śląski), Roztocze, Polesie Lubelskie oraz północno-wschodnia Polska. Według danych pochodzących z lat 2001-2003 z Ogólnopolskiej Inwentaryzacji Wilków i Rysi, prowadzonej przez nadleśnictwa i parki narodowe, w całym kraju stwierdzono ok. 110-120 watah. Sumaryczną liczebność oceniono na ok. 520 (od 460 do 560) osobników. Niemal połowa polskiej populacji wilków (ok. 200-220) zasiedlała Karpaty i Pogórze Karpackie.

Wilk na obszarze naszego kraju jest gatunkiem zagrożonym. Do podstawowych zagrożeń utrzymania i rozwoju populacji wilka w Polsce należą:

Fragmentacja środowisk, bariery migracyjne i izolacja subpopulacji. Do niedawna główną barierą uniemożliwiającą łączność między populacjami wilków w różnych częściach kraju były wielkie obszary upraw rolnych. Obecnie większego znaczenia nabiera rosnące natężenie ruchu samochodowego, zabudowa, oraz plany rozbudowy sieci dróg ekspresowych i autostrad. Drogi te, zgodnie z obowiązującymi standardami i wymogami bezpieczeństwa, będą na znacznych odcinkach ogrodzone, co oznacza niemal całkowitą barierę w przemieszczaniu się dużych zwierząt naziemnych. Jeżeli nie zostaną podjęte odpowiednie środki zaradcze, polska populacja wilków zostanie silnie ograniczona do wschodnich przygranicznych obszarów. Szereg mniejszych populacji (np. w Puszczy Piskiej, dolinie Biebrzy, Lasach Napiwodzko-Ramuckich), a szczególnie populacji znacznie oddalonych od wschodniej granicy kraju, Beskidzie Śląskim, Polsce Zachodniej może w najbliższym czasie zaniknąć.

Szczególnym zagrożeniem jest lokalizacja planowanych dróg ekspresowych i autostrad na obszarach przyrodniczo cennych zasiedlanych przez wilki (np. skierowanie drogi ekspresowej „Via Baltica” przez Puszcę Augustowską, Biebrzański Park Narodowy, skraj Puszczy Knyszyńskiej, obrzeża Narwiańskiego Parku Narodowego i Puszcę Białą). Realizacja tych planów poprzez ingerencję w

cenne przyrodniczo obszary spowoduje fragmentację populacji wilków w Puszczy Augustowskiej, izolację biebrzańskiej populacji wilków oraz przecięcie dwóch ważnych szlaków migracyjnych (w Puszczy Augustowskiej i Knyszyńskiej), pogłębienie izolacji Puszczy Białowieskiej, dalszą degradację Puszczy Białej. Znaczna część polskiej populacji wilków pozostaje silnie rozczłonkowana, a poszczególne jej fragmenty są niewielkie i bardzo narażone na wyginięcie. Analizy prowadzone dla podobnych populacji (np. w warunkach Szwecji i Norwegii) wykazały, że szansę przetrwania powyżej 100 lat mają izolowane populacje wilków liczące, co najmniej 200 osobników (Jędrzejewski, Bereszyński 2004).

Wilk w Polsce podlega dużym zagrożeniom. Należą do nich:

1. Konflikty z rolnikami na skutek zabijania przez wilki zwierząt hodowlanych. W Polsce wilki zabijają rocznie ok. 500 zwierząt gospodarskich, głównie owiec (w górach) i krów (na nizinach). Większość (60%) watah nie powoduje, żadnych szkód, a tylko nieliczne watahy powodują duże szkody, zabijając większą liczbę zwierząt hodowlanych. W 2002 r. 15 % watah spowodowało 80% wszystkich szkód wilczych w Polsce. Szkody powodowane przez nieliczne wilki osiedlające się w mozaice pastwisk, pól i lasów wywołują niechęć do wszystkich wilków i mogą doprowadzić do żądań zniesienia ochrony gatunkowej. Są one też przyczyną niekontrolowanych działań, np. prób trucia i zwalczania wilków przez rolników (Jędrzejewski, Bereszyński 2004).
2. Dążenia części środowisk łowieckich do zniesienia ochrony gatunkowej wilka i przywrócenia polowań.
3. Kłusownictwo (nielegalne odstrzały i wnyki zastawiane na sarny i dziki). Kłusownictwo jest ważną przyczyną śmiertelności wilków w Polsce. Największym zagrożeniem dla wilków w Polsce Zachodniej i Bieszczadach jest nielegalne ich zabijanie z broni palnej, oraz (szczególnie we wschodniej części kraju) wnykarstwo. Chociaż wnyki zastawiane są głównie na ssaki kopytne (sarny, dziki), wilki, które chodzą tymi samymi ścieżkami i przemierzają wiele kilometrów dziennie, często w nie wpadają, tym bardziej, że liczba wnyków zastawianych w jednym lesie może być bardzo duża. Obecnie kłusownictwo wyraźnie się nasila i jest coraz mniej zwalczane.
4. Wzrost penetracji lasów przez ludzi i rozwój turystyki w miejscach szczególnie ważnych dla bytowania i rozrodu wilków. Istotnym zagrożeniem dla wilków może być ich niepokojenie w okresie rozrodu. Przyczyną porzucenia nor lęgowych przez wilki w pierwszych tygodniach życia szczeniąt mogą być intensywne prace leśne.
5. Niewłaściwa gospodarka łowiecka, zbyt silna redukcja stanu zwierzyny, np. z powodu wylbrzymionych danych na temat szkód wyrządzanych w uprawach leśnych.

*

Koncepcja racjonalnej ochrony wilka *Canis lupus* w Polsce w ujęciu długofalowym opracowana została i w sposób obszerny przedstawiona w 2004 roku w „Poradniku ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000 podręcznik metodyczny. Gatunki zwierząt (z wyjątkiem ptaków). Ssaki. Wilk *Canis lupus* L 1758. Ministerstwo Środowiska, przygotowana i opublikowana ze środków Unii Europejskiej w ramach porozumienia Bliźniaczego realizowanego pomiędzy Ministerstwem Środowiska Rzeczypospolitej Polskiej a Ministerstwem Ekologii i Zrównoważonego Rozwoju Republiki Francuskiej. W tym fundamentalnym i najbardziej aktualnym dziele dotyczącym strategii ochrony gatunków i siedlisk zawarta jest w szerokim wymiarze merytorycznym i organizacyjnym koncepcja zarządzania populacją wilka *Canis lupus* w Polsce i ochrony tego gatunku w kraju będącym ważnym ogniwem w procesie restytucji wilka na kontynencie europejskim, jakim jest Polska, w tym również województwo podkarpackie.

Strategia ochrony populacji wilka zawarta w „Poradniku ochrony siedlisk i gatunków Natura 2000. Wilk *Canis lupus* L 1758.” obejmuje:

I. Propozycje działań ochronnych

1. Propozycje względem siedlisk gatunku

a) Wyznaczenie i ochrona sieci korytarzy migracyjnych.

Największe znaczenie dla skutecznej ochrony wilka będzie miało zachowanie łączności między subpopulacjami wilka poprzez zapewnienie możliwości migracyjnych i właściwe zaplanowanie korytarzy ekologicznych łączących sieć obszarów chronionych NATURA 2000 w jedną całość ekologiczną. Propozycję sieci leśnych korytarzy ekologicznych w Polsce wyznaczone zostały na podstawie rekonstrukcji historycznych szlaków migracyjnych wilków w XX wieku (Kowalski 1953) oraz analizy stopnia lesistości i zaludnienia terenów, przez które mogłyby one przebiegać.

Wyodrębniono korytarze główne, wyznaczające osie migracji w skali całej Polski oraz korytarze uzupełniające, zapewniające pewną wariantowość przebiegu migracji. Zaproponowana sieć ma charakter schematyczny; jej uszczegółowienie i uzupełnienie powinno być oparte o analizy sytuacji terenowych i map. Szerokość korytarzy powinna być zmienna i zależna od lokalnej sytuacji. Może obejmować całe kompleksy leśne (szczególnie te zasiedlone przez wilki) lub kilkukilometrowy pas mniejszych zalesień. Aby poprawić możliwości migracyjne dużych zwierząt, niezbędne jest:

1. Nadanie proponowanym korytarzom odpowiedniego statusu prawnego, zapewniającego ochronę ich ciągłości i drożności;
2. Zwiększanie lesistości w obrębie korytarzy w taki sposób, aby zagęszczać płaty lasu i skracać odcinki bezleśne (docelowo powinny być one nie dłuższe niż 500 m);
3. Wybudowanie przejść dla zwierząt w miejscach przecięcia korytarzy przez drogi o dużym nasileniu ruchu lub inne budowle uniemożliwiające migracje.

b) Zabezpieczenie odpowiedniej liczby przejść dla zwierząt przez nowo budowane i modernizowane drogi krajowe, ekspresowe i autostrady.

Sieć planowanych dróg, krajowych, dróg ekspresowych i autostrad w perspektywie po roku 2013 przecina obszar występowania wilków i naturalne, odwieczne korytarze migracyjne tego gatunku na obszarze Polski. Konieczne jest zatem odpowiednie zaprojektowanie elementów konstrukcji tych dróg w miejscach, gdzie istnieje duże prawdopodobieństwo przechodzenia zwierząt (dla wilków są to obszary leśne).

c) Ochrona miejsc rozrodu wilków poprzez utworzenie stref ochronnych.

Wilki są konserwatywne w stosunku do miejsc rozrodu i zwykle ich nory lub gniazda zajmowane w kolejnych latach są lokalizowane w tych samych miejscach lub bliskim sąsiedztwie jedne od drugich. Ponieważ większość nor lub obszarów, w których się znajdują, jest znana służbom leśnym, możliwa jest ich ochrona w formie stref.

d) Ograniczanie rozwoju turystyki w miejscach szczególnie ważnych dla bytowania i rozrodu wilków.

Należy unikać wyznaczania miejsc biwakowych, szlaków turystycznych, ścieżek edukacyjnych, tras i wyciągów narciarskich oraz tras rowerowych w pobliżu miejsc rozrodu lub częstego bytowania wilków. Należałoby także ograniczyć praktykę wydzierżawiania przez nadleśnictwa brzegów śródlęśnych jezior osobom prywatnym, organizującym pola namiotowe dla turystów w obszarach występowania dużych drapieżników.

2. Propozycje względem gatunku.

a) Utrzymanie ochrony gatunkowej z odstrzałami eliminacyjnymi osobników

wyspecjalizowanych w polowaniach na zwierzęta hodowlane. Ochrona gatunkowa powinna być bezwzględnie utrzymana. W przypadku wilka jest ona jednak rozwiązaniem niewystarczającym. Konieczne jest wprowadzenie dodatkowych działań i rozwiązań prawnych, zwiększających jej skuteczność.

b) Przeciwdziałanie konfliktom wywołanym atakami wilków na zwierzęta hodowlane.

Ponieważ tylko niewielki procent zamieszkujących w Polsce watah wilczych powoduje poważne szkody, propozycje zniesienia ochrony gatunkowej i przywrócenia możliwości polowania na wilki z powodu szkód są nieuzasadnione. Aby ograniczyć rozmiar strat oraz przeciwdziałać konfliktom wynikającym z tych szkód, konieczne są następujące działania:

- Promowanie właściwych zabezpieczeń stad owiec i krów przed napaściami wilków,
- Edukacja hodowców i rolników,
- Usprawnienie systemu odszkodowań,
- Odstrzały interwencyjne,

Odstrzały powinny być wykonane wyłącznie na obszarze występowania szkód i nie powinny dotyczyć watah zamieszkujących duże kompleksy leśne. Dotychczasowe doświadczenia wskazują, że szybko i prawidłowo wykonane odstrzały powodują znaczne obniżenie poziomu szkód i zwiększają płochliwość wilków. W przypadku nie podjęcia żadnych działań przez władze konflikt narasta, a rolnicy sami podejmują próby pozbycia się wilków, zwykle poprzez trucie. Ginie wtedy znacznie więcej wilków, a narażone są też inne zwierzęta.

W górach szkody dotyczą przede wszystkim owiec wypasanych w lesie lub na śródleśnych halach i występują nawet na obszarach o dużej lesistości. W górach lepsze efekty niż odstrzał przynosi zwiększony nadzór nad stadami owiec, szczególnie z wykorzystaniem psów pasterskich. Skuteczne też są inne metody zabezpieczania stad, jak np. otaczanie pasących się owiec fladrami. Fladry i ogrodzenia elektryczne mogą też być skuteczne na nizinach, jako zabezpieczenie stad krów.

Ważnym narzędziem łagodzenia konfliktów z rolnikami jest system odszkodowań. Decyzje o wypłacie odszkodowań i ewentualnych odstrzałach powinny być podejmowane sprawnie i szybko.

c) Walka z kłusownictwem.

Wobec braku w Polsce wyspecjalizowanych służb ochrony przyrody (policji ekologicznej) oraz nikłego zaangażowania wymiaru sprawiedliwości i Polskiego Związku Łowieckiego konieczne jest zobowiązanie służb administracji Lasów Państwowych oraz myśliwych do efektywnego zwalczania kłusownictwa. Docelowo należy dążyć do utworzenia odpowiednich służb ochrony przyrody w Polsce, które będą wyposażone w środki do walki z kłusownictwem.

d) Ograniczenie pozyskania łowieckiego jeleni i saren na obszarach zasiedlanych przez wilki.

Aby zapobiec gwałtownym spadkom populacji kopytnych w sytuacji, gdy w łowisku występują wilki i rysie, roczny plan pozyskania łowieckiego jeleni i saren nie może przekraczać 15% zimowego stanu populacji tych zwierząt. Tam, gdzie występują tylko wilki, a nie ma rysie, plan pozyskania jeleni może stanowić do 20%, a saren do 25% zimowego stanu liczebności.

e) Edukacja ekologiczna.

Odpowiednia wiedza na temat roli wilków w ekosystemach i konieczności ich ochrony powinna docierać do jak najszerszych kręgów społeczeństwa, zwłaszcza leśników oraz myśliwych.

Odpowiedni program edukacyjny powinien objąć też rolników narażonych na straty zwierząt hodowlanych zabijanych przez wilki. Ważną rolę w edukacji mają „Wilcze Parki” (np. w Stobnicy).

II. Doświadczenia i kierunki badań

1. Prowadzenie monitoringu występowania i liczebności wilków.

Inwentaryzacja wilków i rysie prowadzona od 2001 r. przez nadleśnictwa i parki narodowe w całej Polsce powinna być bezwzględnie kontynuowana. Włącza ona dwie uzupełniające się metody: (1) całoroczną rejestrację obserwacji i śladów obecności wilków i rysie przez służby leśne, (2) tropienia zimowe mające na celu rozróżnienie i ustalenie liczebności sąsiadujących ze sobą watah wilków lub grup rodzinnych rysie, prowadzone w sposób skoordynowany przez sąsiadujące ze sobą nadleśnictwa, jeden raz w ciągu zimy. Wskazane byłoby uzupełnienie tej metodyki o badania genetyczne (materiał do analiz mogą stanowić niewielkie fragmenty odchodów zbierane w okresie zimowym), które

pozwołyby na jeszcze dokładniejszą ocenę liczebności wilków na wybranych obszarach.

2. Możliwości dyspersji i migracji wilków w Polsce.

Metodą badań genetycznych oraz poprzez analizę zdjęć satelitarnych i map w systemie GIS należy wykonać ocenę stopnia izolacji poszczególnych populacji wilków w różnych częściach Polski, wyznaczyć kierunki i drogi migracji oraz zidentyfikować główne bariery migracyjne.

Inne niezbędne konieczne badania naukowe nad wilkami w Polsce to:

- * Poznanie zróżnicowania wielkości terytoriów wilczych i zagęszczeń wilków w różnych warunkach środowiskowych w Polsce
- * Poznanie roli wilków w limitowaniu liczebności dzikich ssaków kopytnych w różnych lasach Polski, charakteryzujących się różną produktywnością;
- * Analiza żywotności (ang. Population Viability Analysis) polskiej populacji wilków;
- * Testowanie różnych metod ochrony zwierząt hodowlanych przed atakami wilków w różnych warunkach środowiskowych (w górach i na nizinach).

I oto pojawia się:

„Strategia ochrony i gospodarowania populacją wilka w województwie podkarpackim”.

Opracowanie to przygotowane zostało przez przedstawicieli różnych dziedzin i instytucji. W założeniu Autorów miało być ono zgodne z ogółouropejską strategią ochrony i gospodarowania wilkiem (Wolf Action Plan for Europe) opracowaną przez Large Carnivore Initiative for Europe i przyjętą przez Konwencję Berneńską i Radę Europy w 2000 r.

Inicjatywa opracowania takiej strategii dla przetrwania wilka w kluczowym dla tego gatunku obszarze naszego kraju, jakim jest woj. podkarpackie jest bardzo cenna. Europejski plan działań na rzecz ochrony wilka (Boitani 2000) zakłada, że na poziomie każdego kraju, a nawet regionu powinny być tworzone lokalne strategie i plany działań dotyczące tego gatunku. Polska jako jeden z pierwszych krajów w Europie przygotowała w 1996 roku **ekspertyzę naukową „Wilk, Canis lupus /L./**. W: **„Zasady wykonywania czynnej ochrony gatunków zwierząt chronionych”** wykonaną na zlecenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa i sfinansowaną przez Narodową Fundację Ochrony Środowiska (Bereszyński 1996).

Z udziałem takich specjalistów, jak prof. dr nab W. Jędrzejewski, prof. dr hab. Bogumiła Jędrzejewska, dr S. Nowak, dr W. Śmietana i prof. dr hab. H. Okarma w roku 1998 opracowana została strategia ochrony i gospodarowania populacją wilka w Polsce (Okarma i in. 1998).

Przedłożona w 2006 roku „Strategia ochrony i gospodarowania populacją wilka w województwie podkarpackim” jest opracowaniem liczącym niespełna 14 stron maszynopisu (plus załączniki) i obejmuje 5 tematycznych zagadnień: Monitoring populacji wilka; Szkody wśród zwierząt hodowlanych; Drapieżnictwo wilka a gospodarka łowiecka; Propozycja zasad proaktywnej gospodarki popują wilka; Propozycja struktury organizacyjnej odpowiedzialnej za koordynację i wdrożenie programu.

Dokonana w ramach niniejszej opinii szczegółowa analiza merytoryczna tekstu tego opracowania pozwala stwierdzić, co następuje. Zaproponowany system regularnego monitoringu lokalnej populacji wilka oraz model funkcjonowania systemu odszkodowań oraz działania zapobiegające stratom w inwentarzu należy ocenić pozytywnie bowiem przy odpowiednim wdrożeniu mogą one mieć istotne znaczenia dla ograniczania konfliktów związanych z ochroną wilka w woj. podkarpackim. Niestety pozostałe elementy zasadnicze tego projektu wykazują szereg poważnych wad i niedociągnięć. Dotyczą one zarówno analizy problemu, jak i działań, które w swoim założeniu powinny sprzyjać ochronie wilka. Wady te dotyczą braku danych i analiz dotyczących wielkości, zagęszczenia i dynamiki liczebności wilka na omawianym obszarze, wielkości terytoriów, zasadniczych przyczyn śmiertelności i głównych zagrożeń dla trwałości populacji tego gatunku w Polsce, w tym również w województwie podkarpackim. W „Strategii” – brak danych i analiz

dotyczących zasobów potencjalnych ofiar wilków, na podstawie których można byłoby ustalić aktualną sytuację tego gatunku na obszarze woj. podkarpackiego objętym „Strategią” pomimo licznych wyników badań naukowych. W opracowaniu przyjęto założenie o niskim stanie populacji gatunków łownych, co pozostaje w rażącej sprzeczności z poziomem szkód wyrządzonych przez te gatunki, rejestrowanych w nadleśnictwach. Autorzy „Strategii” nie uwzględniają faktu, że w przypadku znaczącego spadku liczebności dzikich zwierząt kopytnych do poziomu zagrażającego populacji gatunku chronionego, jakim jest wilk, podstawowym narzędziem zachowania naturalnej bazy pokarmowej powinno być ograniczanie jej pozyskania.

Brak przytoczenia danych dotyczących drapieżnictwa wilków na zwierzętach gospodarskich, dynamiki tego zjawiska, rozmieszczenia szkód, stopnia ich nasilenia w poszczególnych obszarach, kwot wypłacanych odszkodowań i stosowania metod zapobiegających szkodom.

Opracowana „Strategia” pomija lub marginalizuje wiele kluczowych dla ochrony populacji wilka zagadnień takich jak: przeciwdziałanie fragmentacji siedlisk, zwalczanie kłusownictwa, naturalne zagrożenia dla populacji (pasożyty, choroby); edukacja społeczeństwa (w tym najistotniejszych dla przetrwania tego gatunku grup zawodowych: leśników i myśliwych) – są to kluczowe kwestie dla ochrony gatunku i wskazuje się je jako jedne z najważniejszych tematów, które muszą być brane pod uwagę w trakcie prac nad strategią ochrony dużych drapieżników.

Zdziwienie budzi zawarte w opracowaniu zagadnienie nr IV zatytułowane „Propozycja zasad proaktywnej gospodarki populacją wilka”. Autorzy „Strategii” traktują w tej części swego opracowania redukcję liczebności gatunku (!) jako jedną z podstawowych metod prowadzenia „proaktywnej (**sic!**) gospodarki populacją wilka”. Przedstawiają nawet mechanizm przygotowywania wniosków do Ministra Środowiska o redukcję wilków! **Pomysł dostosowania wielkości populacji wilka, *Canis lupus* do rzeczywistej pojemności, jak piszą Autorzy „wyżywieniowej danego terenu” jest szokujący i kuriozalny, a założenie takie przeczy idei ochrony przyrody i wypacza reguły ekologii!** Na świecie żyje tylko 100 tys. wilków. Na świecie żyje 100 tys. goryli. Nikomu nie przyszło jeszcze (na szczęście) do głowy, żeby liczbę goryli dostosować do ilości bananów, a mówiąc poważniej – do kurczącego się obszaru lasów równikowych. W ramach proaktywnej ochrony goryli.

Autorzy „Strategii” zamierzają dokonać analizy „Ubytków w zwierzynie” w obwodach łowieckich. Tzw. ubytki w zwierzynie nie mogą być traktowane jako znaczące szkody w obwodach łowieckich. Niesłuszne jest zatem oczekiwanie Autorów o domaganie się odszkodowań dla obwodów łowieckich za szkody wyrządzane przez wilki w populacji zwierząt łownych. Zwierzyna w stanie wolnym na mocy art. 2 Ustawy z dnia 13 października 1995 r. Prawo Łowieckie jest własnością Skarbu Państwa i Skarb Państwa nie może płacić za dobra, które są jego własnością! Pomysł odszkodowań za „szkody” powodowane przez wilki wśród zwierząt łownych wydaje się dość – egzotyczny. Traktowanie zwierzyny jak „zwierząt gospodarskich”, a naturalnej selekcji i redukcji wykonywanej przez drapieżniki jako „szkody”, którą budżet powinien rekompensować, jest pomysłem idącym w złą stronę.

Na stronie 8 (2 akapit) jest mowa o prawie myśliwych do trofeów. W związku z tym, że wilk *Canis lupus* podlega zarówno ochronie gatunkowej, jak i przepisom w sprawie ochrony zagrożonych gatunków poprzez regulację handlu nimi (Aneks A do Rozp. Rady nr 338/97 – całkowity zakaz handlu), posiadacz takiego „trofeum” powinien otrzymywać zezwolenie od wojewody na jego posiadanie (w żadnym wypadku na handel!) i specjalne unijne świadectwo pochodzenia okazu z załącznika A, wydane przez Ministra Środowiska, ale nie zwalniające z zakazu handlu. Dopuszczenie handlu trofeami polskich wilków stworzyłoby i potęgowało popyt i utrudniało walkę z kłusownictwem poprzez skuteczne likwidowanie handlu. Stawiałoby też w złym świetle w oczach innych krajów, gdzie do takiego handlu wilkami się nie dopuszcza organy odpowiedzialne za ochronę przyrody w Polsce. Podkreślić w tym miejscu należy, że ostatnio Unia Europejska zakazała nawet sprzedawania i

handlowania trofeami z Kanady.

Podstawowy narzędziem zachowania naturalnej bazy pokarmowej dla drapieżników powinno być w sytuacjach spadku liczebności zwierząt kopytnych do poziomu zagrażającego populacji gatunku chronionego, jakim jest wilk *Canis lupus*, ograniczenie planów odstrzałów w obwodach łowieckich (Okarma i in. 1998, Boitani 2000). Projekt „Strategii” zupełnie nie przewiduje tego typu rozwiązań, natomiast Autorzy wielokrotnie piszą o konieczności utrzymania „stabilnych populacji dużych kopytnych”, bez precyzowania, jakiego typu działania miałyby do tego prowadzić.

Skwapliwie wyliczono wszystkie możliwe składowe projektu – w załączniku 2, podpunkt „d” figuruje nawet „automatyczna sekretarka poza godzinami pracy”. W realizacji „Strategii” przewidziane są znaczące nakłady w formie dotacji dla kół łowieckich w wysokości 200 000 PLN rocznie, (27% rocznych kosztów „Strategii”). **Całkowity planowany koszt wprowadzenia „Strategii” opracowany przez jej Autorów wynosi 2 350 000 PLN (słownie: dwa miliony trzysta pięćdziesiąt tysięcy!), w tym: koszty monitoringu populacji wilka 300 tys. PLN, dotacje na utrzymanie populacji dużych kopytnych 600 tys. PLN, koszty funkcjonowania zespołu oceniającego szkody na trzy lata 400 tys. PLN, w tym koszty osobowe 240 tys. PLN i koszt zakupu 2 samochodów 160 tys. PLN. Czy tak ma funkcjonować „proaktywna” ochrona (?) wilka *Canis lupus* w Polsce w wykonaniu tematycznego zespołu roboczego „Proaktywne gospodarowanie populacją wilka”** Warto dodać, że szkody wyrządzone przez wilki w inwentarzu zwierząt gospodarskich wynoszą rocznie średnio 187 tys. PLN (**średnio rocznie wilki zabijają 139 krów, co stanowi 0.002% pogłowia i 332 owce, co stanowi 0.006% pogłowia w kraju**), czyli równowartość 4 samochodów osobowych przeciętnej marki. Niech pozostanie to bez komentarza. **Nasuwa się w tym miejscu pytanie dotyczące racjonalnego gospodarowania przez Państwo środkami finansowymi podatników.**

Skład osobowy zespołu opracowania pt. „Regionalna strategia ochrony (w tytule opracowania jest: „Strategia ochrony”) i gospodarowania populacją wilka w województwie podkarpackim” podzielony jest na 4 tematyczne zespoły robocze: Szkody w inwentarzu; Gospodarka łowiecka, a drapieżnictwo wilka; Monitoring wilka; Proaktywne gospodarowanie populacją wilka. Trudno zrozumieć umocowanie na stanowisku I przewodniczącego tematycznego zespołu roboczego „Proaktywne gospodarowanie populacją wilka” prof. dr hab. Henryka Okarmy, który jeszcze w 1992 roku w swej popularnej książce pt. „Wilk. Monografia przyrodniczo-łowiecka” (Okarma 1992) pisał o wilku, że: „drapieżnik ten, pomimo niewątpliwego oporu niektórych środowisk, powinien zostać objęty całkowitą ochroną w Polsce, zgodnie z wymaganiami Konwencji o Ochronie Europejskiej Fauny i Środowisk Naturalnych, przyjętej przez kraje Wspólnoty Europejskiej. Jest to konieczne minimum, aby zachować wilka dla przyrody i łowiectwa”. Czyżby dzisiaj przeczył stwierdzeniu, że „Właściwie to człowiek stworzył wilka – wykreował w swojej świadomości obraz tego zwierzęcia, który odzwierciedlał nie tylko rzeczywistość, co uczucia i wyobrażenia samego człowieka. Powstał obraz tak ponury, że chyba żadnego innego drapieżnika nie otacza przez wieki taka nienawiść ludzi, jak wilka” (Okarma 1992). Chyba, że to była beletrystyka?

Komisja Ochrony Zwierząt i Ogródów Zoologicznych Państwowej Rady Ochrony Przyrody stwierdza, że „Strategia ochrony i gospodarowania populacją wilka w województwie podkarpackim” mimo pewnych elementów pozytywnych, nie wszędzie uwzględnia obowiązujące rozwiązania prawne, nie całkowicie jest zgodna z Europejską strategią ochrony i gospodarowania wilkiem i wykazuje w kwestiach zasadniczych szereg poważnych wad, które ją dyskwalifikują. Komisja Ochrony Zwierząt i Ogródów Zoologicznych PROP stwierdza, że opracowanie to nie może być podstawą do próby prowadzenia działań mających zachować trzon populacji wilka *Canis lupus* w Polsce, jakim jest populacja tego gatunku w województwie podkarpackim. Komisja Ochrony Zwierząt i Ogródów

Zoologicznych PROP „Strategię ochrony i gospodarowania populacją wilka w województwie podkarpackim” opiniuje negatywnie.

Z poważaniem

Prof. dr hab. Andrzej Bereszyński

Przewodniczący Komisji Ochrony Zwierząt i Ogrodów Zoologicznych Państwowej Rady Ochrony Przyrody

Poznań, dnia 11 marca 2006 roku

Piśmiennictwo

Bereszyński A. 1996: Wilk, *Canis lupus* /L./. W: „Zasady wykonywania czynnej ochrony gatunków zwierząt chronionych”. Ekspertyza naukowa wykonana na zlecenie Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa. Sfinansowana przez Narodową Fundację Ochrony Środowiska, Warszawa, maszynopis 219 stron plus załączniki.

Bereszyński A. 2003. Wilk (*Canis lupus* Linnaeus, 1758) w Polsce i jego ochrona. Wydawnictwo Akademii Rolniczej im. Augusta Cieszkowskiego w Poznaniu. 1-139. Wyd. 3.

Bereszyński A. 2003: Opinia Państwowej Rady Ochrony Przyrody dotycząca wniosku Wojewody Podkarpackiego z dnia 7 stycznia 2002 r., znak OŚ-V-6120-1/02 w sprawie zezwolenia na odstrzał pięćdziesięciu wilków, „Chrońmy Przyrodę Ojczystą” R. LIX (59) – 2003 – Zeszyt 2 (Marzec-Kwiecień), Kraków 115-124.

Bereszyński A., Jindra I., Kraśkiewicz A., Dworakowska M., Więckowski J. 2003: Preliminary results of the breeding and formation a native group of wolves *Canis lupus* Linnaeus, 1758 for the first „Wolves Park” in Poland being actually developed. Scientific Papers of Agricultural University of Poznań, Animal Science, vol. 5: 29-36.

Bereszyński A., Kala B., Więckowski J. 2001. Występowanie wilka (*Canis lupus* Linnaeus, 1758) w Polsce Zachodniej. – Roczniki Akademii Rolniczej w Poznaniu 344, Zootechnika 53: 3-24.

Bereszyński A., Kasprzak, Skrobała D. 1997a. Czy parki narodowe mogą ochronić wilka? Parki Nar. Rez. Przyr. 4: 26-27.

Bereszyński A., Kasprzak., Skrobała D. 1997b. Możliwości ochrony wilka w polskich parkach narodowych. Morena 5: 61-78.

Bereszyński A., Kasprzak., Skrobała D. 1997c. Z polskimi wilkami do zjednoczonej Europy. Przegląd przyrodniczy 8 (4): 181-212.

Boitani L. 2000. Action plan for The conservation of wolves In Europe. Nature and environment No. 13, Council of Europe Publishing, Strashbourgh.

Buchalczyk T. 1992. Wilk, *Canis lupus* (Linne, 1758). W: Polska czerwona księga zwierząt. Red. Z. Głowaciński. PWRiL, Warszawa.

Głowaciński Z. 1996. Naukowe podstawy ochrony zwierząt – rzut oka na współczesność. Chrońmy Przyr. Ojcz. 53: 5-15.

Jędrzejewski W., Niedziałkowski M., Mysłajek R. W., Nowak S., Jędrzejewska B. 2005. Habitat selection by wolves *Canis lupus* In The uplands and moutains of southern Poland. Acta Theriologica 50: 417-428.

Jędrzejewski W., Niedziałkowski M., Nowak S., Jędrzejewska B. 2005. Habitat variables associated with Wolf (*Canis lupus*) distribution and abundance In northern Poland. Diversity and Distributions 10: 225-233.

Jędrzejewski W., Nowak S., Schmidt K., Jędrzejewska B. 2002. Wilk i ryś w Polsce - wyniki

inwentaryzacji w 2001 roku. Kosmos 51(4): 491-499.

Jędrzejewski W., Bereszyński A. 2004. Wilk *Canis lupus* L 1758. Podręcznik ochrony gatunków i siedlisk – zwierzęta. Gatunki zwierząt (z wyjątkiem ptaków). Ssaki. Ministerstwo Środowiska. Wydawnictwo NAJ COMP: 63-71.

Kowalski Z. 1953. Wilk i jego zwalczanie. PWRiL, Warszawa.

Macdonald D. W., Sillero-Zubri C. (red.) 2004. Biology and conservation of wild canids. Oxford University Press, Oxford.

Mech L. D., Boitani L. (red.) 2003. Wolves. Behavior, ecology, and conservation. The University of Chicago Press, Chicago: 1-448.

Nowak S., Mysłajek R. W. 1999. Ochrona zwierząt hodowlanych przed wilkami. Stowarzyszenie dla Natury „Wilk”, Godziszka: 1-40.

Okarma H. 1992. Wilk. Monografia przyrodniczo-łowiecka. Białowieża: 1-168.

Okarma H., Jędrzejewski W., Jędrzejewska B., Nowak S., Śmietana W. 1998. Strategia ochrony i gospodarowania populacją wilka w Polsce. Maszynopis. Instytut Ochrony Przyrody PAN, Kraków: 1-49.

Perzanowski K. 2006. Komentarz do opinii Stowarzyszenia dla Natury Wilk autorstwa dr Sabiny Pierużek-Nowak i mgr inż R.W. Mysłajka, dot. „Strategii ochrony i gospodarowania populacją wilka w województwie podkarpackim”.

Pierużek-Nowak S., Mysłajek R. W. 2006. Opinia Stowarzyszenia dla Natury WILK dotycząca „Strategii ochrony i gospodarowania populacją wilka w województwie podkarpackim”, Maszynopis, s. 1-6.

Polska Czerwona Księga Zwierząt. 1992. Red. Z. Głowaciński, PWRiL, Warszawa.

Sutherland W. J. 2000. The conservation handbook: research management and Policy. Blackwell Science, Oxford.

Szymczuk R. 2006. Opinia Stowarzyszenia na rzecz Wszystkich Istot w sprawie opracowania pt. „Strategia ochrony i gospodarowania populacją wilka w województwie podkarpackim”. Maszynopis, s. 1-2.

Śmietana W., Klimek A. 1993. Diet of wolves In the Bieszczady Mountains, Poland. Acta Theriologica, 38: 245-251.

Świętorzecki B. 1926. Wilk. Myśliwska Spółka Wydawnicza, Warszawa.

Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody. Dziennik Ustaw z 2004 r., Nr 92, poz. 880. Zasady Hodowli Lasu. Warszawa 2003.